

Hvordan jeg mødte Philippe Deprez i Saint-Malo

Inden jeg begynder at rekonstruere hans fortælling som det lader sig gøre på baggrund af de dagbogsnotater, som han sendte mig, så lad mig først fortælle, hvordan jeg mødte Philippe Deprez i 1996, et år efter at krigen i Bosnien var hørt op, og hvor vi begge havde udgivet hver vores bog om oplevelser og vidnesbyrd. Der var kommet en fransk udgave af dem på det samme forlag i Paris, og det skulle fejres i april måned ved festivalen "Étonnants Voyageurs" i Saint-Malo ved Atlanterhavskysten, i Bretagne.

På Hôtel du Louvre præsenterede han sin bog om oplevelserne som korrespondent for The Sunday Times under krigen i begyndelsen af halvfemserne. Han havde opholdt sig i Sarajevo fra april måned og til hen på vinteren i 1992 under bombardementerne, det år da belejringen begyndte. På et tidspunkt var han sluppet ud og var rejst ned mod Višegrad bag de serbiske linjer, i december 1992, den første krigsvinter. Og her i en af landsbyerne i nærheden havde han sammen med sin serbiske chauffør mødt, hvad han først troede bare var en lokal vojvod - en krigsherre fra egnen - i hvad der så ud som en antik politiuniform og med et uautoriseret tilbehør, såsom en vældig pelsfrakke. Denne krigsherre tog helt uopfordret sin hat af for Philippe Deprez og fortalte, at den var af lammeskind fra Mazar-i-Sharif i det nordlige Afghanistan og kostede 3000 dollars. Philip Deprez opfattede det som en bizar, forfængelig maskerade. Vojvoden var bevæbnet med en Scorpio-maskinpistol, der var slængt om på ryggen. Alting syntes at være i oprør i landsbyen, som en slags undtagelsestilstand. Det virkede som om noget skulle til at ske, eller at noget allerede var indtruffet, som havde vendt op og ned på alting dér. Der var ingen almindelig færdsel mere, kun enkelte civile, der skyndte sig af sted, forskræmte. Og så de paramilitære, der paraderede, som om de havde al den tid, der findes i verden.

Men denne mærkelige forstyrrelse i landsbyen berørte ikke den lokale vojvod, som Philippe Deprez var stødt på. Han blev belært om, at krigen var en befrielse for både krigsherren selv og hans fætter Srdjan. En tilstand, en åben tid, hvor alt flyder, rig på alle muligheder. Et vidunderligt kaos at manøvrere i. En verden, hvor der ikke mere var noget politi, ingen myndigheder, ingen til at fortælle ham hvad han skulle. Kommunismen var nu en død mand, måtte Philippe Deprez forstå, og så spyttede krigsherren ned på brostenene foran sig. Det var ligeud af et tableau fra et andet århundrede, denne gestus. Man måtte bare gribe muligheden, se chancen for sig selv. Det var her friheden begyndte og åget nu kunne kastes af. De var endelig færdige med at vente. Det var ikke længere til at udholde at leve med de muslimske forrædere, der havde svigtet kirken og kristendommen og Serbiens sjæl under den tyrkiske besættelse igennem en nat, der havde varet et halvt årtusinde.

Det var hykleri at leve sammen. Og hykleriet æder dig op indefra, fordi du aldrig må fortælle hvem du er, hvad du føler og hvad du er parat til at lide for og dø for. Du skal hele tiden være en anden end den du er. Men nu var det kommet til et nyt daggry! Det, de var vidne til omkring dem, var intet mindre end en nations fødsel. En land, der kom til verden i smerte og blod.

Han tilbød Philippe Deprez at tage ham med på bordel. Han knyttede næverne og holdt dem ud for sine hofter og illuderede, at han penetrerede en kvinde. *Muslimanska pička! Muslimska hore!* Philippe Deprez afslog. Vojvoden så på ham helt paf og stirrede tomt ud i luften. Det var som om øjnene sejlede inde i hans ansigt mens de stod dér. Det kunne virke som om krigsherren var helt fra forstanden. Han havde hørt noget, der overhovedet ikke gav nogen som helst mening. Hans fætter stødte til, og krigsherren hev dem ind i en taverna i gaden.

Fætteren så endnu mere grotesk ud. Meget yngre end krigsherren, han kunne have været hans søn. En spinkel fyr midt i tyverne. Han bar en høj silkehat og en pelsfrakke, og havde et Hasselblad-kamera hængende om halsen, intet våben. Der var noget anderledes over hans træk, noget fint, som fik ham til at virke fremmed i denne bondske verden. Hans markante, fyldige læber, måden han kunne se tøvende ud på, som om han reflekterede over eller tvivlede på noget. Som om han havde forladt flækken og var rejst til storbyen, og bare var vendt tilbage igen fordi krigen og røverierne var begyndt. Krigsherren over for Philippe Deprez fortalte, at den unge fyr var hans kære fætter. Han tog hatten af ham og lod sin hånd stryge over hans hår, som om han var en bjørn der kærtegner sin unge. Imens begyndte fætteren at fumle med sit kamera, rejste sig pludselig op og tog uden varsel et billede af både Philippe Deprez og hans nye ven. Krigsherren bestilte brændevin til dem. Fætteren satte sig igen ned og fortsatte med at skrue på dele af sit kamera. Det var tydeligt, at det var eet han lige havde anskaffet sig og endnu ikke var fortrolig med.

Philippe Deprez forstod gradvist, at de to fætre var ingen andre end Milan Lukić og den yngre Srdjan Lukić. Selv var han ikke sendt af sted derned langs Drina-floden med noget bestemt opdrag efter at han var sluppet ud af Sarajevo. Han skulle bare skrive om krigen, hvor han fandt den. Men han havde allerede hørt rygter om "fætrene fra Pionér-gaden" selv om der endnu ikke var blevet skrevet noget om dem i den internationale presse.

Deres berømmelse var nået ned i den lukkede by, hvor Philippe Deprez havde hørt om deres gerninger i den natklub på Skenderija-gaden, King Kong Jazzklub, hvor han havde fordrevet natterne i efteråret. Rygterne om dem og deres forbrydelse var endda også nået helt over til redaktionen i London. Men det var lakoniske depecher, man var kommet

i besiddelse af og som man ikke havde kunne få verificeret. Der var endnu ikke nok til at man ville kunne bringe en historie om fætrene og deres gerninger. Philippe Deprez kunne måske søge at finde godt kvalificerede vidner, som kunne bekræfte historien og tilføje flere detaljer om omstændighederne. Midt i det kaos, som fordrivelsen af muslimerne skabte, fremstod fætrene forbrudelse i Pionér-gaden i Višegrad alligevel som een, der trods alt overgik enhver fantasi. De havde med hjælp af den jugoslaviske forbundshær, som havde bevæbnet deres private paramilitære bande, tilfangetaget 70 mennesker, mænd, kvinder og børn, i en forstad til byen. Her havde man samlet dem i den lokale skole, berøvet dem for hvad de havde af værdigenstande og kontanter, og tillige havde fætrene og andre fra deres bande voldtaget nogle af kvinderne. Derefter var de tilfangetagne alle sammen blevet ført ind i byen, til Pionér-gaden, hvor de blev gennet ind i en stor lade. Man havde lukket udgangene til bygningen, barrikaderet dem, og derefter smidt sprængstof ind og brændt alle fangerne levende. Det er ikke en historie, man har lyst til at kende flere detaljer om, fordi man selv føler sig en lille smule syg ved at skulle vide noget mere om det inferno i Višegrad, hvor disse børn og kvinder og mænd blev brændt ihjel på fætrene befaling, og det hele iværksat af ganske almindelige bønder fra egnen.

Og hvor mærkeligt det end kan lyde, så beskrev Philippe Deprez sin oplevelse med at sidde til bords med Satan fra Višegrad som en slags epifani for sig selv. Både som en åbenbaring og som tabet af en illusion. For da han havde hørt om forbrydelsen i natklubben i den belejrede by, havde han uafvidende forestillet sig både noget skræmmende, men også fascinerende ved at møde en skikkelse, der var gerningsmand til så monstrøs en forbrydelse. Han forbandt, uden helt at være klar over i hvor høj grad han gjorde det og hvorfor, noget 'dybt' ved en person, der havde begået en så satanisk forbrydelse. Der måtte være noget over ham, en aura, en indsigt, en intelligens, der helt trodsede det menneskelige, og som ville kunne knuse ham. Det måtte være en person, der hinsides kendte begreber var i stand til at forestille sig selv som menneske og hvem han skulle blive, efter at have overskredet tærsklen til det vi overhovedet er i stand til at fatte. Philippe Deprez var med andre ord hypnotiseret af denne dæmonologi, der uanset om vi vil være ved det eller ej, belærer os om, at vi må omgås det onde med en vis form for andagt. Vi må med andre ord behandle vores rædsel med respekt. Så at sige betale til det onde, idet vi forestiller os det som en personificeret satanisk magt af gudelignende karakter. Det onde, altså Satan, er endda mere konkret til stede for os, end Gud, der bare forekommer at være en bleg skygge, som nogen oven i købet kun har hørt rygter om findes. Men Satan derimod griber uafvendeligt, pludseligt og uden nogen grund ind i vores liv.

Nu sad Philippe Deprez over for denne helt lokale satan, der var iført sine tyvekoster, og i selskab med sin fætter, den mindre satan, en mærkelig veg og syg, feminin satan, der forekom at høre til et andet sted. Milan Lukić, den store og fede satan, var fuld og gejl og brovtende, og insisterede igen på at han ville have Philippe Deprez med på "et bordel". Men at kunne udholde at være i fætrene's selskab var også en af dyderne ved den metier, som Philippe Deprez fortalte om på Hôtel du Louvre. At sidde til bords med fætrene fra Višegrad, blive deres ven, tale med dem og dele helt små, uskyldige idiosynkrasier og banaliteter mens man lytter til dem. Man kan tale om fodbold, kvinder og øl. Man skal snuse til dem, spise med dem og drikke med dem og omfavne dem for at være sikker på hvordan de lugter. Man må prøve at gøre det uden at blive misantrop. Bordellet, Milan Lukić ville invitere ham på, var højst sandsynligt en fangelejr for de muslimske kvinder, som de havde interneret.

Men her, denne eftermiddag, mistede Philippe Deprez sin uskyld og blev fyldt med lede over sin egen godtroende religiøse skræk for det dæmoniske. Som om det skulle være magisk at besidde en ædel dybde af rædsel, som vi almindelige syndere ikke kan kende det fulde omfang af. Og derfor skal vi betale ved at gyse i andagt for det vi ikke forstår. Og behandle det onde respektfuldt, som noget ophøjet og sublimt. Men det slog ned i Philippe Deprez, at det onde ikke findes. Satan eksisterer ikke. I den alt for virkelige verden dér i tavernaen sad der bare den dumme og afstumpede Milan Lukić med sin fætter ved siden af, på den anden side af bordet. De var uvidende om sig selv, og deres nære og fjerne, og uden forbindelse med andet end den mest umiddelbare og iskolde beregning. Viste de nu ham, Philippe Deprez, opmærksomhed, var det for at adspredde sig i deres kedsomhed midt i plyndringerne med en smule eksotisk underholdning fra et fjernt sted.

Krigsherren betroede ham, at han af og til havde drømt om at rejse til London. Måske ville der blive mulighed for det, når krigen engang var forbi? Han ville tage sin fætter med, Srdjan, og han krammede ham igen ind til sig og ville skåle med Philippe Deprez. Når han kom til London, så var det første han ville gøre at gå ind i udenrigsministeriet for at se det vægmaleri af unge kvinder, der er oven for den store trappe. Disse kvinder symboliserer Storbritannien og alle dets allierede under Den Første Verdenskrig. Her indtager Serbien en vigtig plads. Da den serbiske hær måtte trække sig tilbage under angreb fra overmagten, Østrig-Ungarn og dets allierede Bulgarien, marcherede den bogstaveligt talt ud af landet frem for at overgive sig. For serberne er ikke bygget på den måde, til at overgive sig. De vandrede hele vejen ned igennem Serbien, over bjergene i Montenegro og igennem Kosovo og Albanien og ud til havet, hvor briterne sejlede dem til Korfu. Og den serbiske hær blev indsat i den allierede front nede ved Saloniki. Og i 1918 vendte den serbiske hær igen

tilbage til Serbien og knuste besættterne. Krigsherren kiggede på Philippe Deprez. Han holdt hovedet helt tæt ind til hans ansigt. På et tidspunkt virkede det som om han skulle til at kysse ham. Så slog han sig for brystet. ”Det er derfor Storbritannien altid har en plads her i mit hjerte.” Fætterten ænsede dem ikke. Så drak de endnu et glas brændevin. Philippe Deprez kiggede ind i hans øjne. Der var måske et menneske langt derinde, som hele tiden undgik ham, lidt ligesom med bange personer, der ikke vover at se på nogen. Men så banal, så ubærligt stupid er det, vi kalder ondskaben. Det var som om noget knækkede for Philippe Deprez. Noget, der gik i stykker. Han begreb det selv der på Hôtel du Louvre i Saint-Malo, hvor han fortalte historien. Som om han mistede sin agtelse for et stort mysterium, en gåde i Verden; kampmyten mellem det onde og det gode. For hvis det onde ikke findes som andet end denne lumpne skikkelse over for ham ved bordet dér i tavernaen, er det også som om Gud heller ikke kan berettige sin eksistens for at tage kampen op. For det hele forekom bare at være noget, der eksisterede i *denne verden*, hvor de der døde i dag, ikke ville vende tilbage i morgen eller nogensinde. Og hvor i dag ville forsvinde ligesom i går, og hvor ingen ville bekymre sig om dem, der allerede var begravet i krigen, og hvis ører var fulde af jord.

Krigsherren blev ved med at opfordre Philippe Deprez til at tage med på bordel. Han greb hans hånd, slog ham på skulderen og ville drikke igen. Philippe Deprez kunne ikke undgå at mærke hans ånde af røget kød. Han kunne få hvad han ville, krigsherren ville tage ham med som sin ven. Der var helt unge piger, søde piger. Han forsøgte at få sin fætter til at bekræfte det, hvordan de piger var, og vendte sig mod ham. Men denne var helt fortabt i sit Hasselblad-kamera og sad bøjet ind over det med den høje silkehat nede i panden. Krigsherren blev ligesom momentant udslukt og sad og stirrede, igen helt paf over at hans tilbud blev afslået. Philippe Deprez kom til at tænke på, at han havde hørt om en mand der blev vanvittig i denne krig over hvad han havde set, og kastrede sig selv. Han æklede ved sit køn efter at have set hvad mænd kunne være i stand til i en lejr. Krigsherren blev ved med at insistere på, at de skulle på bordel. Han rejste sig og gik ud mod toilettet, sparkede døren op og satte en spand i klemme. Philippe Deprez’ chauffør gjorde tegn til ham om, at de måtte tage chancen nu og forsvinde inden det blev grimt. Det var tydeligt, at Milan Lukić var ved at skifte humør. Så råbte han ude fra toilettet. Han var kommet på, at han ville sende blomster til Philippe Deprez’ gamle mor ovre i London. Han sad og fumlede med sin mobiltelefon. Man kunne gøre det over Interflora, havde han ladet sig fortælle. Så lød der ligesom et brøl ude fra toilettet, og det plaskede ned på gulvet med bræk. Philippe Deprez nikkede til sin chauffør, der gik ud mod døren til gaden for at gøre klar til at køre. Den nu affortryllede satan begyndte at rase ude på toilettet i sin egen afføring og sit bræk. Men

Philippe Deprez forsøgte trods alt at bevare en god mine til det sidste og hilste farvel da han gik ud. Det er også et spørgsmål om gode manerer. Han bemærkede, at fætterren overhovedet ikke lod sig anfægte af optrinet, men stadigvæk sad bøjet over kameraet henne ved bordet.

Da Philippe Deprez kom ud, havde chaufføren allerede motoren gående. De kørte hurtigt ud ad gaden og mod udkanten af byen. Men et eller andet i Philippe Deprez sagde ham, at der var noget han ikke havde set. Der var noget galt ved den måde tableauet så ud på i de næsten mennesketomme gader, hvor det flød med tøj og sko. Lukić-fætrene paramilitære paraderede med deres tyvekoster. Han bad sin chauffør om at holde ind til siden ved et hus, hvor døren var sparket ind, og noget af indboet stod udenfor på fortovet. Chaufføren råbte til ham, at han kun havde et par minutter, så måtte de væk. Philippe Deprez gik igennem entreen og stuerne. Der var tomt. Alle så ud til at være forsvundet. Skabe og skuffer stod åbne, og alt var væltet ud på gulvet. Der lå tøj overalt. Så gik han ud i køkkenet og ud i haven bagved. Der mødte ham et sært syn derude. Lige udenfor, ved et urtebed lige under vinduet lå en gammel mand i sin pyjamas på jorden. Han lå på en måde fladere på jorden end hvis han bare sov eller var faldet om i en brandert. Philippe så flere skudsår i brystet på ham. Han lå på ryggen og stirrede tomt op mod himlen. Et stykke fra ham lå en ældre tyk kvinde, formentlig hans kone. Hun hvilede uhyggeligt i noget, der lignede et kålbed i sit undertøj og så ud til at være blevet skudt i bagehovedet på klos hold. Kraften fra skuddet havde pustet hendes hoved op, så det nu lignede et enormt æg. Det øverste del var blæst væk, og noget der lignede æggehvite og blod sivede ud mellem de grønne planter og hen over den sorte jord. Så hørte Philippe Deprez chaufføren råbe inde fra huset. De måtte ud af byen med det samme.

Han fortalte denne historie om Satan fra Višegrad ved arrangementet i Hotel du Louvre i Saint-Malo. Forfattere var ifølge Philippe Deprez ikke sat i verden for at redde den, men for at undersøge den. Man kunne læse forfatterens fortællinger, reflektere over dem, tage dem til sig og lade dem blive en del af een selv. Og det var denne meget, meget fine og slet ikke honnête stolthed vi bildte hinanden ind, der var grunden til at vi blev fejret ved festivalen i Saint-Malo efter krigen. Vi ønskede ikke at blive fejret for vores ædle menneskelige kvaliteter, som de hvide riddere, der var redet ud i verden for at frelse den fra ondskab og barbari. Dette var en ulyksalig missionstanke for os. En tvangsforestilling, der kun kunne lede til, at man som forfatter permanent synes at være plaget af et behov for syndsforladelse. Og en sådan kan man ifølge denne missionstanke kun få ved at gentage sine hellige handlinger som en af dydens drabanter. Det mærkværdige er dog, at disse ”politiske” forfattere,

de ”nye missionærer”, som praktiserer denne religion for enten demokratiet eller fremskridtet, den gode sag eller de retfærdige mennesker, til trods for deres iver efter sakramentet, ikke vil være *rigtige* kristne. De vil kun være en slags reservekristne. De vil kun give sakramentet til sig selv efter at have vist deres egen røv frem for de trofaste, gang på gang, søndag efter søndag i aviserne. For de har rejst blandt de lidende, de har set de lidende, og de er på en uforklarlig måde også selv endnu en af de lidende, fordi de må bære den smerte at være vidne og fortælle om lidelsen til alverden. Men de er også trådt i tjeneste hos de lidendes førere, præsidenter, generaler, vojvoder, krigsherrer, negerkonger, ulemaer, imamer, præster og skolelærere af enhver art. For de har på forhånd forpligtet sig til kun at bære smerte sammen med dem, der lider af de politisk *rigtige* grunde. For de lidende må være ofre for de *rigtige* forbrydere, de må miste deres liv som martyrer for de *rigtige* politiske programmer og traktater, og ikke for de forkerte. Hvis gerningsmændene til deres død ikke er de *rigtige* forbrydere, der på forhånd er blevet udpeget til at være dem, der inkarnerer denne jords ondskab, tæller deres offer ikke, men må forbigås i forskræmt tavshed. Den vil ellers påføre disse forfattere, disse dydsdragoner en ubærlig samvittighedskonflikt. En viden, hvor de enkelte elementer strider mod hinanden. Ofrenes død må undskyldes med, at der er vigtigere døde at sørge for. Der er en politisk vigtigere smerte, som skal lindres i vor tid. Og det er for den, at de politiske forfattere helt modigt har kastet sig ind i kampen. På en måde er de selv blevet voldens og dødens funktionærer, der har tegnet kontrakter med både deres foresatte, deres politiske idealer og med deres lumpne læsere, der hver søndag kommer hen til piedestalen i offentligheden for at se dem vise røven frem. For de har underskrevet en tavshedspagt med tyrannerne. De har underkastet sig. De har ladet sig instrumentalisere og forpligtet sig til ikke at fortælle ubekvemme sandheder om dem, der må ofres for den gode sag. (Som Stalin sagde, ”Man ikke lave en omelet uden at slå æg i stykker.” Nogen må ofres for den gode sag. Der er æg, der må slås i stykker, for at man kan lave omeletten. Så lad os bagefter kun huske omeletten og glemme alle æggene! Og det endda selv om ingen nogensinde har set omeletten!)

De ærlige politiske intellektuelle og forfatteres største ønske er i virkeligheden at tjene nogen, at blive *løjtnanter* og indtage en plads, der er blevet holdt fri til dem, og hvorfra de kan gøre sig uerstattelige som trofast, uegennyttigt og elsket tyende. For de *mestrer* så at sige det servile, og vil altid være beredte til at bringe varme håndklæder, kolde forfriskninger og nye løgne for deres herrer.

Æret være deres metier. Æret være dem og deres rene sjæle. Æret være deres altid opofrende, lidende og tapre martyrium. Så lad os derfor alle kysse dem i røven, nu de viser den frem for os.

**Uddrag fra romanen "Et hvidt reb til Philippe Deprez" af Jens-Martin Eriksen,
Gyldendal 2015, ISBN 978-87-02-171116-7**

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner eller virksomheder, der har indgået aftale med Copydan Tekst & Node, og kun inden for de rammer, der er nævnt i aftalen